

Kinowska, Małgorzata

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Oświecenia

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/4, 792-793

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w nauce dwie koncepcje zdobywania prawdziwej wiedzy o świecie. Pierwsza polega na konstruowaniu fikcyjnych abstrakcji, modeli, osobnego świata twórców myśli, który — jak się to zakłada — stanie się w przyszłości całkowicie z rzeczywistością adekwatny. W myśl drugiej koncepcji, wiedzę o świecie uzyskujemy przez stopniowe zbliżanie się do niej, od badania rzeczy ogólnych, łatwo dostrzegalnych związków, do coraz bardziej szczegółowych i ukrytych. Ta koncepcja nie wyklucza też budowania modeli, ale jest bardziej minimalistyczna, przez to, iż to przybliżanie się nieustannie do rzeczywistości traktuje jako proces ciągły, nie osiągający kresu. Przechodząc do szczegółowych uwag w stosunku do referatu uznał, że słabo zaznaczona została w nim kwestia monizmu przyrodniczego Herynga i wszystkich mechanicystów oraz ważny problem ich wiary w jedność nauki.

Jak to jest w zwyczaju na wszelkich posiedzeniach naukowych, ostatni głos należał do referenta, który starał się odpowiedzieć na pytanie dyskutantów i wyjaśnić sprawę budzące wątpliwości.

Henryka Hoida-Rózewicz

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUKI OKRESU OŚWIECENIA

W dniu 8 maja 1973 r. w Krakowie odbyło się posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Oświecenia, któremu przewodniczył doc. Stanisław Brzozowski. Doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa wygłosiła na nim referat *Nauki moralne w podręcznikach Komisji Edukacji Narodowej*.

W XVIII stuleciu w Polsce do nauk moralnych zaliczano najczęściej świecką naukę obyczajową, ekonomię nazywaną wtedy ekonomiką, prawo przyrodzone i prawo narodów. Istniała także inna wersja, poszerzająca zakres nauk moralnych o nauki filologiczne. Analiza podręczników wydawanych przez Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych pozwala wyodrębnić jeszcze jeden wariant zakresu nauk moralnych, obejmujący: świecką naukę obyczajową, ekonomikę, prawo przyrodzone i prawo narodów, wymowę oraz historię i geografję. Świecka nauka obyczajowa opierała się na prawie natury w jego fizjokratycznej wersji. Ujmowała więc relacje międzyludzkie w kategoriach praw i obowiązków — „należyłości” i „powinności”. Dedykujący wpływ na podręczniki nauki obyczajowej wywarli, poza francuskimi fizjokratami (F. Quesnay, P. S. du Pont de Nemours, N. Baudeau, Mirabeau, Mercier de la Rivière), J. Locke i J. J. Rousseau. Interesująca jest relacja między świecką nauką moralną a nauką chrześcijańską. Podręcznik do tej ostatniej mimo starań Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych nie ukazał się drukiem. W dalszym ciągu referentka omówiła kolejno zakres ekonomiki, prawa przyrodzonego i prawa narodów oraz historii. Mówiąc o historii doc. Stasiewicz-Jasiukowa dokonała konfrontacji pomiędzy planem jej nauczania w szkołach średnich KEN — pióra Ignacego Potockiego — z podręcznikami Kajetana i Wincentego Skrzetuskich. Okazuje się, że oba podręczniki realizują postulaty Potockiego, czerpią z nowożytnych autorów zachodnich, m.in. z Voltaire'a, Monteskiusza, Rosseau'a, Hume'a, i wykazują bardzo wyraźne ukierunkowanie obywatelskie. Aspekty wychowania obywatelskiego występują również w *Wymowie i poezji dla szkół narodowych* Grzegorza Piramowicza. W rezultacie doc. Stasiewicz-Jasiukowa stwierdziła, że na 29 podręczników wydanych przez KEN 15 ma charakter podręczników nauki moralnej. Nawiązują one często do wybitnych dzieł zachodnich, utrzymując się tym samym na poziomie nauki europejskiej. Czerpanie z dorobku myślicieli zachodnich, twórców skrajnie nieraz różnych doktryn, jest typowym przejawem osiemnastowiecznego eklektyzmu.

W dyskusji po referacie udział wzięli kolejno: dr W. Rolbiecki, doc. I. Szumilewicz, doc. J. Rudnicka, prof. K. Mrozowska, dr A. Chełkowska, dr D. Rederowa, dr R. Dutkowska oraz autorka referatu.

Dr Rolbiecki zwrócił uwagę zebranych na dwoistość znaczenia słowa moralny. Moralny może znaczyć tyle co etyczny, lub znacznie szerzej, tak, jak rozumiano to w XVIII w. — a mianowicie: dotyczący ducha, uczuć i umysłu, bez zabarwienia wartościującego. Do tej wypowiedzi nawiązała prof. Mrozowska, podkreślając konieczność analizy semantycznej przy klasyfikacji podręczników KEN. Zauważyła również, że cechujące dorobek KEN moralizatorstwo to kontynuacja tradycji Konarskiego i Korpusu Kadetów. Także dr Chełkowska mówiła o pojmowaniu terminu „nauki moralne”. Jej zdaniem geniza rozumienia tych nauk o człowieku tkwi w *Encyklopedii* francuskiej. Takie pojmowanie nauk moralnych wyjaśnia według dr Rederowej podział Akademii Krakowskiej po pierwszej reformie Kołłątaja na Kolegium Fizyczne i Kolegium Moralne.

W dyskusji poruszono również przyczyny, dla których Komisja Edukacji Narodowej nie wydała podręcznika nauki chrześcijańskiej. Zdaniem dr Dutkowskiej sama koncepcja przygotowania takiego podręcznika godziła w tradycję, stwarzając przeszkody w jego publikacji. Dotychczas bowiem używano do nauczania religii katechizmu i *Pisma świętego*. Na zakończenie dyskusji doc. Stasiewicz-Jasiukowa podkreśliła ścisłą łączność KEN-owskiej interpretacji nauk moralnych z naukami obywatelskimi. Według koncepcji Komisji zarówno ekonomia jak i historia miały charakter obywatelski. Kształtowanie dobrego obywatela było bowiem naczelnym celem KEN.

Małgorzata Kinowska

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUK MEDYCZNYCH

W dniu 18 kwietnia 1973 r. odbyło się w Warszawie w Pałacu Staszica posiedzenie Zespołu Historii Nauk Medycznych, któremu przewodniczył prof. Ksawery Rowiński, Stanowiło ono czwarte z kolei zebranie poświęcone dyskusji nad materiałami do syntezy dziejów nauki polskiej XIX stulecia¹. Zakończono zostały już syntezy dziejów medycyny (doc. S. Szpilczyński) i farmacji (dr B. Kuźnicka) pierwszej połowy XIX w.

Tematem posiedzenia był referat prof. Stanisława Konopki *O źródłach do dziejów medycyny polskiej i głównych przeszkodach utrudniających rozwijanie badań*. Praca ta stanowi pokłosie przygotowywanej przez prof. Konopkę syntezy historii medycyny drugiej połowy XIX w.

W krytycznej ocenie przedstawił prof. Konopka zarys dziejów polskiej historiografii medycznej w XIX w., omawiając szerzej wydawnictwa bibliograficzne, jak: *Słownik lekarzów polskich* S. Koźmińskiego (1888) oraz bibliografie bieżące: *Rocznik medycyny polskiej* J. Rogowicza (od 1879), *Przegląd piśmiennictwa lekarskiego polskiego*, wydawany przez Towarzystwo Lekarskie Warszawskie (1870—1901) i pracę zbiorową *Wykaz oryginalnych prac lekarskich polskich za czas od r. 1831 do 1890 łącznie* (1896). W przeciwieństwie do pracy Koźmińskiego poważnym brakiem wymienionych bibliografii jest pominięcie pozycji drukowanych za granicą.

Prace nad bieżącą bibliografią medyczną podjął w latach trzydziestych prof. Stanisław Konopka, rozpoczynając wydawanie *Polskiej bibliografii lekarskiej*

¹ Por. informacje o tych posiedzeniach w poprzednich numerach „Kwartalnika”: nr 4/1971 s. 856—858, 3/1972 s. 596—598, 2/1973 s. 596—598.